

Emilia OGLINDĂ

Particularități gramaticale ale textelor unor acatiste

E.O. – doctor în științe filologice, conf. univ., Departamentul Lingvistică Română și Știință Literară, Facultatea de Litere, USM. Cărți publicate: *Lingvistica generală* (materiale didactice), în colab., 1998; *Capitole de istorie a lingvisticii* (material didactic cu texte adnotate), 2005; *Lingvistica generală. Compendiu*, în colab., 2008; *Elemente de morfosintaxă contrastivă* (suport didactic), în colab., 2010; *Introducere în lingvistică*, în colab., 2011.

În literatura de specialitate este abordată tipologia textelor religioase, reliefându-se aspectul dogmatic al acestora, conținutul, funcțiile, particularitățile lingvistice [1]. În opinia cercetătorului Gh. Chivu, „departe de a fi un simplu stil al limbii române literare, limbajul bisericesc reprezintă o variantă funcțională paralelă și echivalentă cu ceea ce am putea numi <limbaj laic>” [2, p.15]. Având un rol important în formarea morală a oamenilor, scrierile religioase dezvăluie un amplu conținut cognitiv, înglobând mai multe tipuri. Spre exemplu, textul biblic și, îndeosebi, cel dogmatic, subordonate tradiției și autorității Bisericii, se disting printr-un caracter conservator. Limbajul specializat al textelor dogmatice este argumentativ, iar termenii nu pot fi interpretați ambiguu, deoarece orice deviere de la tălmăcirea formulată de Biserică ar putea denatura adevărurile de credință. Textul liturgic, referitor la slujba bisericească, este impregnat de un pronunțat conținut dogmatic.

The grammatical peculiarities of religious texts hold the researchers attention, which highlight various phenomena, as for example periphrastic and tautological constructions, inverse verb forms, displacement and other topics reshaping, etc. In this article we propose to describe some of these forms, attested in the texts of some Akatist.

La oficierea slujbei religioase, sunt necesare diferite cărți religioase [3, p. 137-146]: „Acatistierul”, „Aghiazmatarul”, „Ceaslovul”, „Liturghierul”, „Molitfelnicul”, „Panihida” ș. a. Astfel, „Ceaslovul” („Cartea Orelor”) conține slujbele zilnice; în „Liturghier” sunt prezentate diverse rânduiele ale slujbei religioase: rânduiala celor trei Sfinte Liturghii, a Privegherii, a slujbei de seară și a celei de dimineață ș. a. „Molitfelnicul” vizează rânduiala săvârșirii sfintelor taine și a ierurgiilor (slujbe pentru diferite trebuințe ale creștinilor), iar în „Panihida” aflăm despre ritualul înmormântării. „Acatistierul” cuprinde mai multe acatiste (îmnuri de laudă închinat lui Dumnezeu, Maicii Domnului, lui Iisus Hristos, sfinților). Cărțile indicate comportă fenomene arhaice de ordin ortografic, lexical, morfologic și sintactic, specifice limbajului religios actual [4, 5, 6].

În articolul de față vom examina multiple fenomene de ordin gramatical în textele: „Acatistul Preasfintei Stăpânei noastre Născătoarei de Dumnezeu *Bucuria tuturor scârbiților*, Chișinău, Tipografia Eparhială, 1909, „Acatistul Sfântului marelui mucenic și tămăduitorului Panteleimon”, Chișinău, Tipografia Eparhială, 1913, „Slujba și Acatistul cuviosului și de Dumnezeu purtătorului părintelui nostru Serafim făcătorul de minuni din Sarov”, Chișinău, Tipografia Eparhială, 1910. Există diferențe considerabile de ordin ortografic între creațiile menționate și normele actuale, ilustrate de mostre, precum: *bucură-te* (bucură-te), *vărsându-se* (vărsându-se), *neai* (ne-ai), *învațane* (învațane), *lai* (l-ai), *neam* (ne-am), *aceștiea* (acesteia); *izvorăștio* (izvorăști-o), *al împărăției* (împărăției), *cel ne clintit* (neclintit) etc.

Vocabularul acatistelor denotă un șir de trăsături specifice în comparație cu textele laice. Alături de termenii religioși, cele dinții includ numeroase arhaisme lexicale, semantice, gramaticale, împrumuturi din slavă ș. a.: *pricinuitoare*, *a înverednici*, *scârbă*, *pravoslavnice*, *bogoslovie*, *vremelnice* și multe altele. Consemnăm atât forme învechite ale unor substantive, adjective, pronume, verbe, prepoziții etc.: *ajutoriu*, *streini*, *zidiu*, *greșale*, *sereimani*, *sprijinteală* (sprijin), *goli*, *careea*, *cari*, *puind*, *cătră*, *pre* [AND], *boalele*, *hiară*, *aceștiea*, *înțelepțit* [ASP], cât și sensuri arhaice ale unor cuvinte: *cercetare* (grijă), *a înlesni pe cineva* (a ușura) [AND], *a agonisi pe cineva* (a asigura), *muncitor* (călău), *străcăcios* (dăunător), *cămări* (odăi, încăperi) [ASP] ș. a.

În plan gramatical, sunt de relevat fluctuații ale categoriei de persoană, cazuri specifice de rectiune și de acord, variate construcții cu valoare intensivă, formațiuni tautologice, forme perifrastice, construcții infinitivale (*acuzativ și dativ cu infinitiv*), remanieri de topică (inversiuni, dislocări) etc.

Sunt de indicat atât cuvintele compuse (*bogoslovie, blagocestie, Maremucenic, pravoslavnic* ș. a.): „Bucurâte, auzire de bucurie a *pravoslavnicilor*”; „Bucurâte, sămănătoriule cel înțelept al *blagocestiei*” [ASP], cât și numeroase formațiuni perifrastice substantivale: *purtare de grijă, facerile de bine* (binefacere), cu puterea *Celui Preainalt* (Dumnezeu), adjectivale: „comoară *de mult preț*” (foarte prețioasă), „apa *cei făcătoare de viață*”, „adăpostirea *cea cu liniște*” (liniștită), „ritorii *cei mult vorbitori*” (vorbăreți), „viață curată și fără de prihană” (neprihănită), verbele: *a da* tămăduiri (a tămădui) etc. De exemplu: „Auzind oamenii de la Nicomidia despre a ta mare *dimpreună pătimire cu cei pătimiși* și despre *cea fără de plată vindecare* de toate boalele, au alergat toți către tine cu credință” [ASP]; „Toată viața noastră pe pământ *este cu durere și plină de întristare* despre clevetire” [AND]; „Bucurâte, tăinuitoriule al *purtării de grije* a lui Dumnezeu pentru noi” [ASP].

În textele *Acatistelor* observăm diverse mijloace de redare a comparației și a intensității, în general, și a superlativului, în particular. Semnificația de superlativ li se atribuie formanților *mult, prea-* (atât în ipostaza prefixelor, cât și ca elemente autonome), locuțiunilor adverbiale într-un tot, *cu totul*, participiilor și supinelor formate cu negația *ne-* ș. a.: *ne sfârșite curgeri de milă, cununi neveștezite, precinstitul tău cap* etc. Prezența acestora, alături de mărcile lexico-semantice de tipul: în vecii vecilor, îndelung, *pururi* ș. a., caracterizează textul liturgic, în ansamblu [6]: „Lăudăm îndelungă răbdarea ta” [ASP]; „Lăcuiești în cămarile *cele pururi fericite*” [ASP]. Iată câteva exemple concludente: „Cântarea *cea cu totul de oumilință* aducem Ție” [AND]; „Luptătoriule al lui Hristos întru bărbăție *de ne biruit*”; „Bucurâte, lauda tinereților *cea pre aleasă*”; „Bucurâte, mărgăritariule *cel prea luminos* a lui Hristos”; „Minune *preaslăvită* au lucrat prin tine Domnul”; „Cântând luptele tale *cele multpătimitoare* pentru Hristos”, „lăcuitoriule al ceriului întru tot fericite” [AND]; „Alinează durerile sufletului meu celui *mult suspinătoriu...*” [ASS]; „întru tot sfânta și *preacinstită* pomenirea ta” [ASS].

Remarcăm multiple fenomene referitoare la morfosintaxa verbului: forme inversate de perfect compus ș. a., fluctuații ale categoriei de persoană, construcțiile *acuzativ cu infinitiv* și *acuzativ cu gerunziu*, predominarea modurilor imperativ, conjunctiv cu sens hortativ și iusiv, indicativ etc. În enunțurile: „Îngerul cel mai întâiu stătătoriu din ceriu *au fost trimis*” [AND]; Propoveditoriu al adevărului *sau arătat orbul cel luminat de tine trupește și sufletește*” [ASP], forma persoanei a 3-a plural o substituie pe cea a persoanei a 3-a singular, iar în exemplul „*Văzutau lumina orbul*” apare forma inversată de perfect compus, subiectul succedând verbul predicat.

Dintre modurile personale, alături de indicativ, este întrebuințat frecvent imperativul, însoțit de adresări, de regulă dezvoltate: „Bucură-te, *pom înfrumusețat cu bună oumbră*” [AND]; „Bucură-te, *îndulcirea minților celor de Dumnezeu înțelepți*: bucură-te, *veselia sufletelor celor de Dumnezeu iubitoare*” [ASP], dar și conjunctivul independent, îndeosebi cel hortativ și iusiv, și cel dependent, în cadrul subordonatelor finale, completeive ș. a.: *Să fim* moșteni înpărâției cei... întru tot fericită” [ASP]; Roagă-te Domnului, *să dăruiască* sufletelor noastre pace și mare milă [ASS]; Bucură-te, cea ce prin scârbe *curăți* păcatele noastre [AND].

Cât privește modurile nepersonale, prevalează infinitivul, mai cu seamă în componența construcției *acuzativ cu infinitiv*, și gerunziul: „Iară Tu, ceea ce ești bună, învațane pre noi a înțelege întrânsele purtarea de grijă cea cu milostivire a Fiului tău celui bun” [AND]; „Bucură-te ceea ce *ne înveți pre noi a ouri* bucuriile cele deșarte ale lumii aceștia” [AND]. Exemplul „*Văzând sângele* cel cu Dumnezească cruțare a Fiului tău *vărsându-se* pe cruce pentru mântuirea noastră” [AND] conține *acuzativul cu gerunziu*; atât verbul regent *văzând*, cât și unitățile dislocate ale acestei structuri – *sângele* cel cu Dumnezească cruțare a Fiului tău *vărsându-se* – sunt folosite la acest mod. Despre frecvența gerunziului plasat la începutul enunțurilor și a construcțiilor gerunziale în textul liturgic semnalează cercetătoarea M. I. Frențiu [6].

Observăm cazuri specifice de recțiune, ca în enunțurile: „Bucură-te, că *sfatului* celor necredincioși *nu te-ai plecat*”; „Cela ce *ai ourmat sfaturilor* maicii tale Ebbulei” [ASP], în care verbele *a se pleca* (a urma), *a urma* regentează substantivul *sfatului* în dativ. În îmbinarea „prin tăierea de

sabie” este utilizat genitivul analitic *de sabie*, identic formal cu acuzativul prepozițional. A se compara: *prin tăierea sabiei* / *prin tăierea cu sabia*.

Textele în discuție se disting prin topica indirectă a subiectului și a predicatului, a verbului predicat și a diferitor tipuri de complemente (direct, indirect, circumstanțial), a atributului și a substantivului determinat. Se imită structura propoziției din limba de origine – latina – în care predicatul ocupă poziția finală: „... celor ce vin cu credință izvoare de minuni *se varsă*”; „afară de Tine altă scăpare și ajutoriu *nu avem*” [AND]; „Căci aceasta cuviosului Serafim început slavei *se face*” [ASS]. Atributul adjectival și cel substantival deseori precedă cuvântul determinat: *vecnica moarte*, *Dumnezeiasca* întrupare [AND], *cinstită a lui Hristos* alegere [ASP]. Subordonata atributivă poate fi intercalată în cadrul regentei: „Tu ești *a celor ce se roagă* bună ajutorătoare” [AND], iar substantivul determinat poate fi precedat de un șir de atribute substantive și adjectivale: „Bucurăte, *cea fără prihană a lui Dumnezeu* bună mirosire” [ASP].

Complementele directe și indirecte sunt antepuse verbului predicat: „Bucurăte, lână rourată, pe carea Ghedeon mai înainte *o au văzut*” [AND]; „Că pre slava cea răpide trecătoare de pre sine *o ai scuturat*”; „Bucurăte, că lățimea mulțimii dumnezeilor *o ai strămtorat*” [ASP]; „Pre acela dară acum *roagă*” [ASS]; „... căci tu pământenilor *boalele gonești*” [ASS]. Circumstanțialul de mod apare în antepoziția verbului predicat: „Cu *umilință* strigăm Ție” [AND]. În enunțul: „al Tău însușii suflet îl va pătrunde *sabia*” [AND], părțile de propoziție denotă următoarea ordine: Atr. pron.+ Atr. pron.+ C. dir.+ C. dir.+ Pred. + Sub. Numeroase exemple conțin dislocări: *poți împreună a simți* [AND]; „*Minte* de Dumnezeu însuflată *având*” [ASP] etc.

Textele *Acatistelor* abundă în diverse construcții cu valoare intensivă: formațiuni tautologice și pleonastice, antiteze, metafore ș. a. Construcțiile tautologice și pleonastice, parigmenonul din mostrele: „Înțelepciunea cea înțeleaptă a chinurilor cumplite”; „Bucurăte, fericit pânțece, carele pre cel *neîncăput* de nimene Dumnezeu *lai* încăput” [AND]; „Bucurăte, *puternică tărie* a celor neputincioși” [AND]; „doftorule cel *cu dar dăru-it*”; „Auzind oamenii de la Nicomidia despre a ta *mare dimpreună pătımire cu cei pătimași*” [ASP]; „Bucurăte, copaci împodobit cu rodurile *da-*

rurilor celor cu *dar dăruite*” [ASP] sunt dotate cu sens intensiv, inserând adjectivul, participiul sau substantivul în funcție de atribut. Altele includ variate complemente antepuse sau postpuse verbului predicat: „Cu cinstitul Tău *acoperemânt acoperi* tot neamul creștinesc” [AND]; „După moarte cinstitele tale moaște *mirosesc* cu bună *mirezamă*” [ASP]. Pe lângă tautologiile verbale, ca în enunțul: „Pentru aceasta lui Hristos, celui ce minunat *proslăvește* pre cei cil *slăvesc* pre Dânsul” [ASP], remarcăm și unele construcții în care substantivul-adresare anticipează verbul predicat de aceeași rădăcină: „Bucurăte, *milostivitoare*, carea ne *miluiiești* pre noi”; „Bucurăte, *chivirnisitoare* a casei, carea bine *chivirnissești* viața noastră” [AND]. Mostrele ce ne stau la dispoziție dezvăluie predominarea parigmenonului ce rezidă în reluarea într-o unitate sintactică a unor părți de vorbire cu aceeași rădăcină [7, p.172].

În textele vizate este firească întrebuințarea unor construcții metaforice cu valoare intensivă. Preacurata Fecioara Maria este cea care a mântuit „lumea din *potopul păcatului*”, este „*pământul făgăduinții*, din carele curge miere și lapte”, *Stâlpul fecioriei, Făclie primitoare de lumină*. Invocațiile către Maica Domnului sunt pătrunse de admirație pentru virtuțile ei: „Bucurăte, *vederea orbilor, auzirea surzilor: bucurăte umblarea șchiopilor, vorbirea mușilor*”; „Bucurăte, *vindecarea boalelor noastre: bucurăte, izbăvirea din nevoi*” [AND]. Construcții similare observăm și în celelalte texte: Sf. Panteleimon este numit *incăperea înțelepciunii Dumnezeiești, limbă de miere curgătoare, lumina cea preslăvită a bisericii, fluier cel cu dulce răsulare al credinții, veselia sufletelor celor de Dumnezeu iubitoare*. Sf. Serafim din Sarov este *vistieria faptelor bune, vas al curăției, păzitoriu nevinovăției, izvor vindecărilor, doftor bolnavilor fără de plată*.

Valoare intensivă posedă și construcțiile antitetice din textele cercetate: „Bucurăte, *scularea celor căzuți*”, „Bucurăte, *îmblânzirea inimilor celor rele: bucurăte, oumilința celor buni*”, „Bucurăte, prin Carea *din cădere neam ridicat*” [AND]; „Bucurăte, prin care credința *s-au înălțat*: bucurăte, prin care *înșelăciunea sau stricat*”, „Bucurăte, *lăcuitoriu fericit a lumii cei de sus: bucurăte, înțelepte călătoriile a lumii cei de jos*” [ASP].

Din cele relatate se desprind următoarele concluzii:

1. La oficierea slujbei religioase sunt întrebuințate diferite cărți bisericești: „Acatistierul”, „Aghiazmatarul”, „Cneaslovul”, „Liturghierul”,

„Molitfelnicul”, „Panihida” ș. a. „Acatistierul” cuprinde mai multe acatiste – imnuri de laudă închinare lui Dumnezeu, Maicii Domnului, lui Iisus Hristos, sfinților.

2. Textele analizate („Acatistul Preasfintei Stăpânei noastre Nascatoarei de Dumnezeu „Bucuria tuturor scârbiților” (1909), „Acatistul Sfântului marelui mucenic și tămăduitorului Panteleimon” (1913), „Slujba și Acatistul cuviosului și de Dumnezeu purtătorului părintelui nostru Serafim făcătorul de minuni din Sarov” (1910)) denotă diverse fenomene de ordin gramatical: fluctuații ale categoriei de persoană, cazuri specifice de recțiune și de acord, construcții cu valoare intensivă, formațiuni tautologice, forme perifrastice, construcții infinitivale (*acuzativ și dativ cu infinitiv*), remanieri de topică (inversiuni, dislocări) etc.

3. Sunt frecvente atât structurile perifrastice și locuțiunile substantive, adjectivale, verbale: *purtare de grijă*, *comoară de mult preț*, *a da tămăduiri* etc., cât și cuvintele compuse, mai cu seamă împrumuturi de origine slavă: *bogoslovie*, *blagoceste*, *Mare mucenic*, *pravoslavnic* ș. a.

4. Sunt utilizate diferite mijloace de redare a comparației și a intensității: formații *mult-*, *prea-* (atât în ipostaza unui prefix, cât și ca element autonom), locuțiunea întru tot, *cu totul*, supine ce inserează negația *ne-* ș. a. Textele *Acatistelor* abundă în diverse construcții cu valoare intensivă: formațiuni tautologice și pleonastice, antiteze, metafore ș. a.

5. Remarcăm multiple fenomene referitoare la morfosintaxa verbului: forme inversate de indicativ ș. a., fluctuații ale categoriei de persoană, utilizarea construcțiilor *acuzativ cu infinitiv* și *acuzativ cu gerunziu*, predominarea modurilor imperativ, conjunctiv cu sens hortativ și iusiv, indicativ etc.

6. Suscită atenția topică indirectă a subiectului și a predicatului, a verbului predicat și a diferitor tipuri de complemente (direct, indirect, circumstanțial), a atributului și a substantivului determinat.

Referințe bibliografice

1. A.-M. Bărbuleanu, *Limba religioasă românească actuală*, Editura Universitaria, Craiova, 2013. Disponibil: editurauniversitaria.ucv.ro/limbajul-religios-romanesc-actual... Accesat: 15.03.17.
2. Gh. Chivu, *Civilizație și cultură. Considerații asupra limbajului bisericesc actual*, Editura Academiei Române, București, 1997.

3. E. Braniște, Gh. Nițoiu, Gh. Neda, *Liturgica teoretică*, Editura Credința Noastră, București, 1997.
4. D. L. Teleoacă, *Particularități morfosintactice ale textului contemporan de rugăciune (I)*. În: „Limba Română”, nr. 11-12, 2011, p. 51-58.
5. V. S. Dima, *Elemente arhaice în limbajul bisericesc actual – Molitvelnicul*. În: „Limba Română”, nr. 4-6, 2002, p. 143-164.
6. M. I. Frentiu, *Aspecte ale limbajului liturgic românesc*, Cluj-Napoca, 2013.
7. D. L. Teleoacă, *Particularități morfosintactice ale textului contemporan de rugăciune (II)*. În: „Limba Română”, nr. 3-4 (201-202) 2012, p. 169–177.

Textele Acatistelor și abrevierile lor

1. Acatistul Preasfintei Stăpânei noastre Nascatoarei de Dumnezeu „Bucuria tuturor scârbiților”, Tipografia Eparhială, Chișinău, 1909 – AND.
2. Acatistul Sfântului marelui mucenic și tămăduitorului Panteleimon, Tipografia Eparhială, Chișinău, 1913 – ASP.
3. Slujba și Acatistul cuviosului și de Dumnezeu purtătorului părintelui nostru Serafim făcătorul de minuni din Sarov, Tipografia Eparhială, Chișinău, 1910 – ASS.